

Seria de autor

•

ION DRUȚĂ

Ion DRUȚĂ

PLECAREA LUI TOLSTOI

Ion DRUȚĂ (3 septembrie 1928, comuna Horodiște, județul Soroca). Cele dintâi povestiri îi sunt publicate la începutul anilor '50. Primul volum de schițe și nuvele, *La noi în sat*, vede lumina zilei în 1953, fiind urmat de alte povestiri, apoi de romanul *Frunze de dor* (scris în 1955, publicat în 1957). Colaborează la ziarele *Țăranul sovietic*, *Moldova socialistă* și la revista *Femeia Moldovei*. Absolvă Cursurile Superioare de Literatură de pe lângă Institutul de Literatură „A. M. Gorki” al Uniunii Scriitorilor din URSS (1957). Criticile distrugătoare din partea oficialităților comuniste din RSS Moldovenească vizând scrierile sale, mai ales romanul *Povara bunătății noastre* (1963, prima parte, *Balade din câmpie*, integral, *Povara bunătății noastre*, 1970), precum și filmul *Ultima lună de toamnă*, îl fac pe autor să se stabilească la Moscova (1959). Ca dramaturg, este autorul unui șir de piese montate cu succes atât în RSSM, cât și pe scenele multor teatre din fosta URSS și din străinătate: *Casa mare* (1961), *Doina* (1968), *Păsările tinereții noastre* (1971), *Horia* (1973), *Frumos și sfânt (Sfânta sfințelor)*; 1974), *Cervus divinus* (1975), *Apostolul Pavel* (1996) și multe altele.

În 1967 i se decernează Premiul de Stat al RSS Moldovenești pentru nuvela *Ultima lună de toamnă* și romanul *Balade din câmpie*. Scriitor bilingv, publică la Moscova în limba rusă mai multe volume de proză, eseistică și dramaturgie. Deține titlurile de Scriitor al Poporului (1988), membru de onoare al Academiei Române (1990) și membru titular al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1992). Laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova în domeniul literaturii (2008) și al Premiului Constantin Brâncoveanu, secțiunea Literatură (2014).

Opera sa include, de asemenea, romanele *Clopotnița* (1972) și *Biserica Albă* (1983).

„Moartea lui Tolstoi este o epopee grandioasă, profund națională. Tolstoi părăsește existența cotidiană, toate acele aspecte exterioare de care era plină viața lui la Iasnaia Poliana, și moare, literalmente, pe drum, într-o stație de cale ferată. El nu-i dă voie să vină la el soției sale, care reprezintă simbolul acestui mod de viață statornic în întreaga Rusie, nu numai la Iasnaia Poliana. Este moartea unui leu, care își părăsește, înainte de moarte, bârlogul, care pleacă din viață, în sensul adevărat al cuvântului.”

Acad. Dmitri LIHACIOV

CARTIER POPULAR

Ion Druță

Plecarea lui Tolstoi

(Întoarcerea țărânei în pământ)

Baladă epică

Ediția a IV-a

CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
www.cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune
din România și Republica Moldova.*

Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, elefant.ro, Barnes & Noble și pe www.cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.

E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.

E-mail: librariadinhol@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România

Tel./fax: (021) 210 80 51

E-mail: romania@cartier.md

www.cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură.

Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier Popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Dorin Onofrei

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban, după o fotografie din 1903, *Iasnaia Poliana*

Credit fotografic: Muzeul *Iasnaia Poliana*

Design/tehnoredactare: Marina Darii

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Bons Offices

Ion DRUȚĂ

PLECAREA LUI TOLSTOI

Ediția a IV-a, ianuarie 2016

Prima ediție a apărut în 1974, cu titlul

Возвращение на круги своя, la Editura *Molodaia Gvardia* din Moscova.

Prima ediție în limba română a apărut la Editura *Literatura Artistică*, Chișinău, în 1987.

Ediția a II-a, *Hyperion*, Chișinău, 1990; Ediția a III-a, *Combinatul Poligrafic*, Chișinău, 2014.

© 2016, Editura Cartier. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Druță, Ion.

Plecarea lui Tolstoi (Întoarcerea țărânei în pământ) / Ion Druță. – Chișinău :
Cartier, 2016 (Tipogr. „Bons Offices”). – 180 p. – (Colecția „Cartier Popular” /
coord. de Gheorghe Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4) (Seria de aut.,

ISBN 978-9975-86-039-0).

500 ex.

ISBN 978-9975-86-038-3.

821.135.1(478)-3

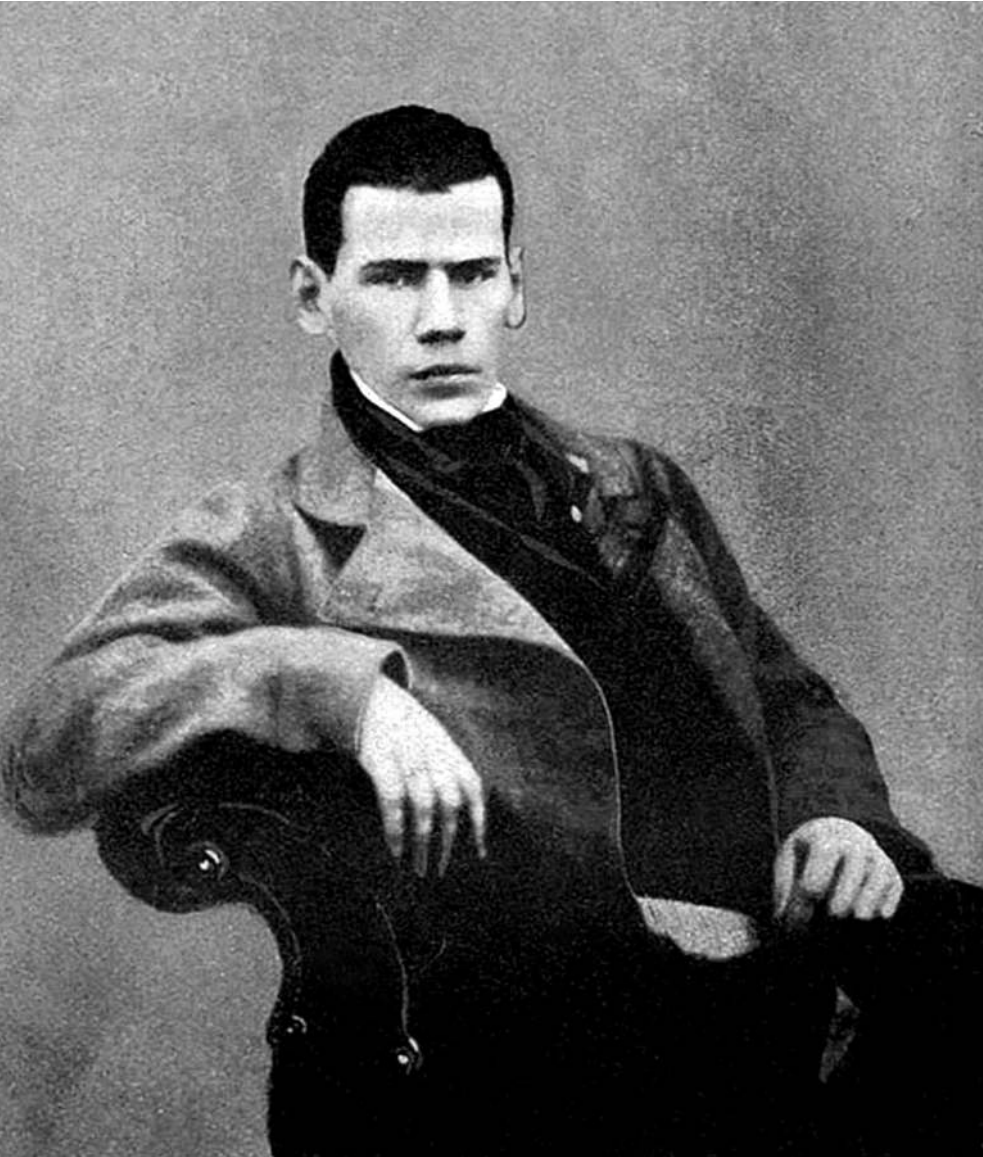
D 85

*Rămasă fără niciun Dumnezeu,
Rusia va ajunge, pentru sute de ani,
țara bețiilor, averilor și desfrâului.*

Lev Tolstoi

Așadar, început de secol într-o fundătură din Rusia. Prin pâcla umedă a unei nopți de toamnă rătăcește un cerșetor cu traista la sold. Vine în lungul, vine în largul câmpurilor, fluieră ca să-și țină de urât și nu pare să-l fi tocit cine știe ce griji. Ușor la umblet, greu la cătătură, zdrențuros, dar plin de vlagă. Pe toate le cunoaște, toate sunt ale lui – și noaptea cu pădurile pe jumătate desfrunzite, și vuietele tainice ale depărtărilor, aduse de vânt cine știe de pe unde, și drumurile umede, lunecoase.

Nu departe de Tula, pe o ușoară înălțătură de loc, albec pe marginea drumului două turnuri de piatră, ce ar fi trebuit să însemne stâlpii unei porți, de-ar fi fost să fie poartă acolo. Cerșetorul trece printre cele două turnuri liber, ca la el acasă, scoțându-și șapca, salutând o veche curte boierească. Livada cu meri, un lac cu sălcii pletoase, câteva clădiri pentru slujitorii moșiei și, în sfârșit, casa boierească, vechișoară, demodată, dar, în schimb, trainică, cu etaj.

Lev Tolstoy, student la Universitatea
din Sankt Petersburg (1849)

La intrare, lângă scări, renumitul Copac al sărmanilor, un cogeamite frasin ridicat mult peste acoperișul casei. Un clopot spânzurat de-o cracă în așa fel, ca fiecare sărman care ar fi venit să poată suna, poftindu-l pe boier să iasă pentru a-i spune păsul. Și, pentru că lumea a fost totdeauna plină de sărmani, sub copac – un scăunaș mărișor, să aibă unde-și odihni picioarele cei săraci și oropsiți, veniți mult prea de departe.

O fi avut, pesemne, și cerșetorul răsărit din întunericul nopții o durere în sufletul lui, căci, ajuns la Copacul sărmanilor, s-a așezat pe scaun, a ridicat un braț, căutând sfoara clopotului, a prins-o din vânt, a smucit-o de câteva ori, dar clopotul tace. Abia-abia de s-au auzit două ciocănituri metalice.

— Ia te uită, domnule... Iară am întârziat...

De la o vreme, când boierul nu se simțea tocmai bine, argații legau peste noapte clopotul cu niște zdrențe, astupându-i astfel gura. Cerșetorul a chibzuit cât a chibzuit în mintea lui, după care și-a scos traista de la șold, a pus-o în lungul scaunului, cercând a închipui dintr-însa un fel de așternut. Într-un târziu a rostit, greoi și veninos, de parcă stăpânul ar fi fost aici, alături și ar fi urmărit cum se căznește el să se culce pe niște scânduri:

— Amu, cu învoirea matală, Lev Nikolaevici, am să trag un pui de somn aici, pe scaunul ista. Oamenii, cum spui mata, sunt ca niște frați între ei, numai că unii odihnesc la cald, în pat moale, cu pernuțe pe sub coaste, iar alții – în frig, pe niște scânduri...

Casa boierească picură, cufundată în noapte. Ferestrele – oarbe, prin odăi mustește liniștea amestecată cu umbre și numai la încheietura celor două scări ce urcă la etaj face de strajă un sfeșnic cu câteva lumânări. Dintr-un dulăpior de stejar, așezat de-a dreptul pe podea, un ceasornic englez a

semnalizat, cu glasul unui clopoțel de argint, ora patru. Și, în aceeași clipă, de parcă ar fi fost declanșată de bătaia ceasornicului, s-a auzit dintr-o odăiță de la etaj nesfârșita, chinuitoarea tuse a bătrâneților.

Sărmanul tușea năbușit, în pernă, să nu supere odihna semenilor. Și iarăși s-a lăsat liniștea. Se simțea însă că bătrânul nu doarme. Odaia în care zăcea pe un divan tapisat cu piele era mică, incomodă, și bătrânul se tot frământa ore în șir în așternutul său. Dar las' că e trecut de patru și până la ziuă n-a rămas mult. Îl necăjesc niște suferințe mai vechi, îl chinuie tusea, dar mintea și sufletul îi sunt pururea limpezi, pururea gata de drum, și acum, în puterea nopții, bătrânul cugetă în sinea lui:

„Iată că mai trece o noapte grea, iar odihna nu-mi mai vine. Mă dor mâinile, și grumazul mă doare. Mare lucru de n-aș mai fi avut o criză prin somn... O simțeam de cu seară cum se apropie și mă învăluie, dar n-am chemat pe nimeni, de teamă să nu afle Sonia. Cum află, iar o pornește cu isteriile. Iar ceea ce mă scoate cu totul din sărite este împăcarea ce urmează după acele isterii. Mai ales mă chinuie pupăciunile ei nesfârșite, când se lasă în genunchi și-mi prinde mâinile. O, Dumnezeule, în clipele celea îmi vine să-mi iau lumea în cap!”.

Clopoțelul de argint a sunat sfertul de oră. Nu se poate aciua nici stăpâna casei, culcată în odaia vecină. După ce s-a tot vârcolit în așternut, Sofia Andreevna găsește prin întuieric la căpătâiul patului un flaconaș, lasă să picure câteva picături într-un pahar cu apă pregătit de cu seară și, după ce-și umezește cerul gurii, se întoarce – cine știe a câta oară? – la sumbrele sale bănuieli:

„Hotărât că nu mă mai iubește. Acum, odată rămasă singură, nici nu știu de ce aș mai suferi atâta, zău. Se zice că la

bătrânețe sufletul începe a se ramoli laolaltă cu trupul. Hai, mă rog, fie, dar atunci să-mi spuneți: ce-l leagă de Vladimir Certkov acela, de ce i se tot scurg ochii în urma lui și pentru ce se bucură ca un copil când îl vede prin fereastră venind la noi? Bine, hai, ucenicul și urmașul lui, unul din cei mai bogați nobili ai Rusiei, ofițer cu un viitor strălucit, la un moment dat, părăsește totul și vine pentru a-l sluji pe Lev Nikolaevici. Mă rog, aceeași cale și același toiag, dar să ajungi tu a nu mai avea ochi să-ți vezi copiii, să-ți înstrăinezi toate neamurile pentru unul pe care nici să-l fi văzut, nici să fi auzit de dânsul până mai nu demult?!”

În odaia vecină se aude Lev Nikolaevici tușind înfundat, și Sofia Andreevna își curmă firul gândurilor. Nu se poate aciuă nici cerșetorul întins pe scaunul de sub frasin. Înțepat și ghemuit de frigul nopții, gândindu-se în sinea lui:

„Îi mare lucru când ești sătul, în casă e cald, nu te plouă și ai de toate câte îți dorește inima. Când ai de toate și slujitorii roiesc ca albinele în jurul tău, atunci poți oferi și obrazul stâng celui ce te-a lovit în dreptul. Eu unul, de-ar fi să răzbat la atâta bine, și capul l-aș pune la bătaie.”

Întins pe spate, cu fața crispată de durere, Lev Nikolaevici vâslește domol prin întunericul nopții:

„Ce soartă ciudată, din câte destine nemaipomenite avea să fie împletită viața asta a mea! Nu știu dacă în toată lumea s-ar putea găsi un biet sărman, ajuns în pragul disperării, care ar simți măcar a suta parte din ceea ce simt eu, văzând crunta nedreptate a celor mulți și obidiți. Această veșnică durere pentru omul sărman s-a strecurat în inima mea demult și a tot sporit an cu an, ajungând azi să nu-mi mai pot vedea soarta despărțită de soarta lor. Dar, văzând sărăcia și umilința prin care trece marea majoritate a omenirii, eu

totuși rămân printre cei bogați și sătui, pentru că nu pot, iată, nu-mi ajung puteri să mă rup într-o zi de lumea asta ghiftuită, să-mi iau toiagul și să plec către cei pentru care suferă inima mea.”

Sofia Andreevna mai ia niște picături, pentru că noaptea e lungă și durerea e mare. Mai ales bănuielile o macină, o, acele grele bănuieli, într-un suflet de soție, într-un suflet de mamă.

„Liovocika, să fie oare întemeiate zvonurile că ai semnat în taină un testament prin care tot avutul nostru trece sărmanilor, iar copiii și nepoții ne vor rămâne pe drumuri? Liovocika, marele și scumpul meu om, dragul meu bărbat, cel mai drag din tot lungul vieții mele! Oricât de nestrămutate ar fi convingerile tale, oricât de sfântă ar fi temelia credinței tale, eu nu pot lăsa copiii să ne rămână fără căpătâi. Seara trecută ai tot stat și stat la masa de scris... Am auzit scârțâind penița, am auzit foșnind foile din jurnalul în care îți faci notițele zilnice, dar nu știu ce ai notat acolo și pentru asta nu pot dormi. Am așteptat să vii să-mi spui noapte bună, dar n-ai venit. Liovocika, de ce te înstrăinezi de mine, de ce nu mai ai ochi să vezi femeia ce ți-a născut o casă de copii și ți-a purtat credință, și te-a ajutat în marea ta trudă, transcriind pe curat mii și mii de pagini?!

În acest miez de noapte, în fața lumii și în fața lui Dumnezeu, mă încumet a spune sus și tare că îți sunt cel mai apropiat, cel mai credincios prieten și n-am să-mi pot afla odihna până nu am să văd cu ochii mei ce ai scris tu în jurnal seara trecută. Mi-e teamă că ai scris ceva despre mine și, furat de vreun gând rău, vei fi scris o nedreptate, rănind dragostea mea pentru tine...”

Când clopoțelul de argint a sunat patru și jumătate, Sofia Andreevna s-a dat jos din pat, și-a aruncat halatul de noapte pe umeri. S-a furișat tiptil în cabinetul lui Lev Nikolaevici, a

aprins o lumânare și a prins a cotrobăi pe masa de scris. Din așternutul său, Lev Nikolaevici vede strecurându-se lumină pe sub ușa cabinetului, aude hârțiile foșnind și i se face milă:

„Sonia, draga mea Sonia! Așa cum scumpă mi-ai fost în anii tinereții, cu același foc, cu aceeași credință, trecând peste toate neînțelegerile noastre, te-am iubit în toți cei patruzeci și opt de ani ai căsniciei pe care o ducem. Nu ți-am cerut socoteală pentru nimic, chiar nici azi nu-ți pot afla vreo vină pentru că n-ai venit după mine atunci când eu am pornit în căutarea adevărului și purității sufletești. Viața spirituală este, poate, cea mai mare taină a omului și ceea ce se petrece în sufletul lui așijderea taină rămâne. A cere socoteală pentru cele ce se petrec în taină nu se poate, altminteri tainele vor înceta de-a mai fi taine. Dar, Soneșor, vezi bine, azi eu nu mai sunt cel ce am fost odată.

Ceea ce mintea mea a dobândit în lungile nopți de chin și frământare rămân a fi convingerile mele și nu-mi cere să cedez nici măcar un firisor din ce a rodit sufletul meu. Gândurile și cuvintele în care îmi îmbrac aceste gânduri sunt lumina libertății mele și, atunci când mă voi vedea în pericol de a-mi pierde libertatea, mă voi ridica și o voi apăra în fața oricui.

Sonia, scumpa mea Sonia, te rog, nu mai frunzări nopțile paginile scrise de mine, iar dacă vei trece peste această rugămintă a mea, dacă îmi vei strâmtora libertatea, să știi că mă voi ridica într-o bună zi și voi părăsi pentru totdeauna vatra căsniciei noastre, Iasnaia Poliana...”

La ultimele cuvinte ale bărbatului, Sofia Andreevna a înțepenit. A stins în grabă lumânarea, a ieșit tiptil din cabinet. Întoarsă în cameră, s-a strecurat în așternut și crunta tuse, stăpânită de atâta vreme în adâncul plămânilor, a explodat.

Venea cum vine un torent de apă și piatră din munți. Lev Nikolaevici s-a ridicat din pat, s-a apropiat de fereastră, a deschis-o, rămânând o vreme cu noaptea față în față.

Liniștea care a urmat l-a trezit în camera sa pe Dușan Petrovici, medicul de casă al scriitorului. Bătrânul slovac și-a pus o haină pe umeri, și-a potrivit ochelarii prin întuneric și a pornit în lungul scărilor ce duceau la etaj. S-a mirat, zărand silueta lui Tolstoi lângă fereastra deschisă.

— S-a întâmplat ceva, Lev Nikolaevici?

După o mică pauză, Tolstoi a răspuns, fără a-și smulge fața din împărăția nopții:

— Ce i se mai poate întâmpla unui moșneag de optzeci și doi de ani?... Aceleași neazuri, aceleași suferințe. Dar, pe de altă parte, ce rost ar mai avea viața dacă ar fi lipsită de suferințe? Kant zice undeva că suferințele îl fac pe om să se miște, și numai mișcându-se omul simte viața cu adevărat...

Makovițki, om foarte inteligent și sensibil, martor al tuturor neînțelegerilor din casa scriitorului, a venit aproape de tot pentru a întreba în șoaptă:

— Vă atrage atât de mult întunericul de afară? Nu cumva ați hotărât să părăsiți Iasnaia Poliana?

Tolstoi a evitat să răspundă. Era una din cele mai chinuitoare probleme, care-l preocupa cu anii tot mai mult și mai mult.

— Hotărârea definitivă încă n-am luat-o, dar poate să apară din clipă în clipă...

Makovițki și-a mângâiat în tăcere bărbuța-i cărunță, tunsă scurt.

— Lev Nikolaevici! Nu vă fie cu supărare, dar aș fi vrut să vă întovărășesc atunci când va fi să fie...

Tolstoi a părăsit în cele din urmă întunericul nopții, s-a întors spre doctor, privindu-l îndelung, iscoditor:

— Să fi ajuns eu atât de ramolit, încât nu voi fi în stare, fără ajutor, nici măcar să părăsesc propria mea casă?

Makovițki, stânjenit de-o asemenea bănuială, a ridicat palmele sus, de parcă ar fi vrut să oprească cu mâinile astfel de bănuieli.

— Ferit-a sfântul, altceva avusem în vedere! Mi-am permis uneori să cred că am rămas sub acest acoperiș nu numai pentru a fi medic, ci și un ucenic credincios, gata să-mi urmez învățătorul, oriunde și oricând...

Prins așa, pe neașteptate, de un sentiment de adâncă tulburare, Lev Nikolaevici a lăcrimat, după care s-a apropiat și l-a cuprins stângaci, cu un singur braț.

— Ce noroc am avut întâlnindu-vă în viață, și iară voi zice: ce noroc că acum, în aceste zile negre, nu rămân chiar singur de tot...

Makovițki, care nu stăpânea tocmai bine limba rusă, a tot tradus și potrivit, în cele patru limbi pe care le cunoștea, un răspuns demn de-o asemenea clipă.

— Eu nu pot decât să-mi plec fruntea la cele spuse de Domnia Voastră.

Ceasornicul a bătut trei sferturi de oră și, cu toate că Lev Nikolaevici, stând la fereastră, părea a se simți mai bine, medicul își avea grijile lui:

— E prea târziu, Lev Nikolaevici. Trebuie să vă hodiniți, să adunați putere, picătură cu picătură. Călătoria poate fi lungă și grea...

Cu fața pierdută în noapte, Tolstoi i-a șoptit:

— Mă culc numaidecât. Mai stau un pic să-mi astâmpăr tusea și mă duc la culcare...

O boare de vânt, un freamăt din revărsatul zorilor leagănă ușor livada cu meri. Paznicul curții bate toaca într-o scândură.

Lev Tolstoy, ofițer ce a luptat
în războiul Crimeei (1855)

Undeva departe, peste deal, în unul din cătunele moșiei, a lătrat o javră și iară se lasă liniștea peste toate întinsurile ținutului. Tolstoi a tot stat mult și nemișcat la fereastra deschisă. Se temea să nu i se întoarcă tusea, și Makovițki, văzând că nu se mai culcă odată, a zis îngrijorat:

— Vă supără ceva, Lev Nikolaevici?

Fără a se întoarce, Tolstoi a șoptit încet, în așa fel ca să nu audă medicul, dar să audă prietenul:

— Visez să rămân singur.

— Cum adică?

— M-am săturat de lume. Mi s-a făcut dor de-o cruntă singurătate și, o, Dumnezeuule, cum aș vrea să ajung odată să-I trec pragul, să intru și să nu mai ies.

În cele din urmă, cerșetorul s-a împăcat cu soarta și sforăie pe scaunul de sub frasin. Odihnește și Sofia Andreevna, străjuită de-o sumedenie de flaconașe și medicamente. A ațipit în odaia sa blândul doctor din Slovacia, doar me totul, și numai un bogat boier pe nume Lev Nikolaevici Tolstoi nu-și mai poate afla odihna.

* * *

Conacul boieresc, împreună cu curtea numită Iasnaia Poliana, adică Poiana luminoasă, nu era decât un punct aproape invizibil pe enorma hartă a Imperiului țarist. Rusia e o țară mare, o țară de neînchipuit, dar, vai, vine timpul când și împărații celei de-a șasea părți uscate a globului încep a se trezi cu noaptea în cap. Imperiul, destul de bogat și de prosper, încremenise la o mare răscruce și Nicolae al II-lea a început a se trezi în zori. Milităros și disciplinat, odată trezit, se dădea jos din pat, își pune hainele la repezeală, arunca pe umeri man-

taua și pornea a rătăci prin galeriile Palatului de Iarnă. Plimbările îl ajutau să se calmeze. Înfrângerea suferită în războiul cu Japonia, nesfârșitele fierberi sociale, boala micuțului prinț moștenitor – toate adunate grămadă l-au făcut, pur și simplu, să nu fie în apele sale. Rusia avea nevoie de reforme capitale, cât mai grabnice, cât mai capitale, dar tocmai aceasta și era problema, împăratul Nicolae era născut în zodia îndoielilor, studia problema la infinit și nu se putea hotărî în niciun fel.

Tăcut din fire, obsedat de problemele ce nu puteau fi rezolvate nicidecum, colonelul de infanterie străbătea împreună cu zorile nesfârșitele galerii ale palatului și pecetea stingerii, pecetea decăderii plutea ca o umbră deasupra coroanei acestei mari împărății.

„Bine-bine, dar acum ce e de făcut? se întreba în lungul acestor plimbări împăratul. Hai, mă rog, îmi dau acordul, pun semnătura, dar problema rămâne. Ce e de făcut în asemenea caz?!”

Obosit de uniformitatea galeriilor și de simplitatea acestei chinuitoare întrebări, s-a retras pentru a se odihni puțin în cabinetul răposatului său părinte, împăratul Alexandru al III-lea. Sunt cazuri când căutăm părinții, preferăm să rămânem copii. Mai ales că aceste vremuri tulburi, ce călcau totul în picioare, au reușit până la urmă să umbrească întrucâtva și memoria părintelui în inima unui devotat fiu. Pentru a se reabilita în fața răposatului său părinte, împăratul a depus multe eforturi și a cheltuit o mulțime de bani ridicând un frumos monument în una din piețele Petersburgului. Acum împăratul Alexandru al III-lea, turnat în bronz, se înalța puternic și maiestuos, dominând peste piața Znamenskaia, iar poliția secretă comunica, între altele, cum că petersburgezii râd pe înfundate când trec prin piață, lăsând printre vorbe să

se înțelege că sculptorul Trubețkoi, în realitate, și-a bătut joc de fostul împărat.

Capitala țării era numai zvonuri și chicoteală. Împăratul Nicolae apăra din rășputeri monumentul din piața Znamenskaia, care, de altfel, îl costase un milion de ruble, dar iată că mai deunăzi i-a făcut o vizită unchiul Vladimir Aleksandrovici. Pentru că Petersburgul discuta în fel și chip monumentul, a venit, firește, vorba de el și pe terasa ceea deschisă a principelui, unde se servea ceaiul. Tânărul împărat începuse iar a apăra monumentul, dar s-a pomenit deodată că unchiul l-a oprit brusc, declarând că ceea ce se înalță în piața Znamenskaia nu este decât o bătaie de joc la adresa fratelui său.

— Fratele dumitale este în același timp și tatăl meu, a zis, oarecum supărat, împăratul Nicolae.

— Vă este, firește, dar asta nu înseamnă că el încetează de a-mi fi frate!

* * *

Frumosul râu al capitalei e numai val; noaptea, ropotul apelor pătrunde în galeriile palatului. Împăratul șade în jilțul răposatului său părinte și se întreabă ce e de făcut cu aceste nesfârșite probleme. Deodată însă, cum stătea el trist și îngândurat, frumoasele draperii de mătase, ce coborau elegant de la tavan până la podea, îl fură încetul cu încetul. Elegante și romantice cum nu se mai poate, și-a zis împăratul în sine sa. Cineva dintre contemporani scria, mult mai târziu, că împăratul, pesemne, fusese zămislit domnișoară, dar, printr-un joc ciudat al hazardului, s-a hotărât în ultima clipă să i se atribuie aparențele genului masculin, lăsat în celelalte să rămână credincios sexului frumos. Și, culmea culmilor, cu suflet gîngăș

de doamnă, destinul a vrut să-l pună pe tronul uneia din cele mai mari împărății, în una din cele mai furtunoase epoci!

În lungul galeriilor se aud răsunând dintr-un capăt în altul pașii apăsați, milităroși, ai ofițerului de serviciu.

— Maiestatea Voastră, principele Nikolai roagă să fie primit în audiență.

Se făcuse ziuă de-a binelea, dar împăratul, furat de eleganța draperiilor, mai avea încă senzația unei zile care încă nu a început.

— Ce l-a făcut să vină atât de devreme?

— E nouă jumate.

Romanovii, numeroasa familie împărătească, trecea și ea prin clipe de grea încercare. Împăratul nu prea avea ochi buni să-și vadă rudele, mai ales după acele groaznice zile când a fost încoronat. Nu dovedise să i se așeze bine coroana pe cap, că numeroasele vițe ale Romanovilor, fără a se sfii câtuși de puțin, îl intimidau pe tânărul împărat și, rămânând cu el între patru ochi, îi cereau socoteală pentru toate și băteau cu pumnul în masă de zăngăneau geamurile.

Acum, vremurile celea trecuseră, fiecare cunoscându-și bine locul, dar, oricum, nu-i mai aduceau nicio bucurie vizitele lor.

— Să intre.

Marele duce a intrat bine dispus, dar fără prea multă stimă. Liberalismul exagerat străbătea fiecare mișcare a musafirului și aceasta îl enerva pe împărat.

— Sănătos, voinic, Maiestate?

— Mulțumim. Bucuros să te văd. De ce treci atât de rar?

— Nu-mi permite timpul, Excelență. Unde mai pui că, zice lumea, pe la împărați se cuvine a trece cât mai rar, să nu scârțâie ușa atunci când vei veni cu o chestiune de mare importanță...

Marele duce, om fin și inteligent, mai avea și umor. Deseori, împăratului chiar îi făcea plăcere să se întrețină cu el, dar acum nu era deloc dispus. Atmosfera zilei posomorâte, a valurilor de după geam, ce nu se mai potoleau odată, apoi și problemele vieții casnice îl preocupau cum nu se mai poate.

— Am intrat să te felicit, Maiestate, cu prilejul însănătoșirii moștenitorului. Copilul, se zice, și-a revenit?

Moștenitorul Rusiei suferea de mai multă vreme de-o boală grea, cauzată de componența chimică a sângelui, și asta îl chinuia cumplit pe împărat.

— Copilul și-a revenit, a zis el sec într-un târziu. Aproape și-a revenit.

După care marele duce a pornit să-și strecoare degetele după reverul hainei sale cafenii.

— Îmi permiteți, Maiestate, să vă transmit, în mod confidențial...

— Vreo plângere ceva?

— A, nu, o simplă scrisoare.

Împăratul a ridicat din sprânceană. Nu-i plăceau deloc scrisorile astea confidențiale. Orice hârtie care ajungea la el ocolind cancelaria aducea ceva neplăcut.

— E o scrisoare care nu putea fi transmisă în mod obișnuit?

— Hotărât că nu, Maiestate. E o scrisoare personală din partea contelui Lev Nikolaevici Tolstoi.

La zece fără câteva minute, împăratul s-a ridicat din jilț și a venit lângă geam pentru a supraveghea ceremonia schimbului de santinele la palat. Era obligat să supravegheze ceremonia, dar, tot urmărind-o, și-a permis un mic răgaz pentru a se mai întreba odată: și acum ce e de făcut? Bănuia că scrisoarea contelui conținea ceva neplăcut pentru coroană. Împăratul respiră adânc,

copleșit de emoții. Acest conte, înfundat undeva în regiunea Tula, îl înfrigura de fiecare dată când îi auzea numele. Nu-și putea da seama ce-o fi vrut acest Lev Tolstoi de la lume, ce-o fi vrut lumea de la el. Ideea de a lua cunoștință de opera lui nu-l atrăgea pe împărat câtuși de puțin, pentru simplul motiv că monarhului Rusiei nu-i plăcea beletristica. Se întâmpla să frunzărească arareori volumașe cu nuvele umoristice de Leikin sau Avercenko, dar îl amuzau în primul rând ilustrațiile, nu textul.

— Conține scrisoarea ceva jignitor la adresa tronului?

— Tot ce-i posibil, Maiestate.

— Vrei cumva să zici că nu cunoști conținutul scrisorii?

— Firește, nu-l cunosc, Maiestate.

Ca să vezi, se gândi împăratul, până unde-l pot aduce ideile liberale pe unul din membrii familiei domnitoare! Mă rog, dacă este înclinat pentru aventuri de acest gen, să le ducă cel puțin până la capăt.

— Atunci dar desfă plicul și citește. Aflarea conținutului, sper, îți va fi recompensa pentru truda de a fi adus scrisoarea la palat.

Marele duce s-a așezat la o măsuță în colț și, peste un scurt timp, a prins a citi:

„Fratele meu drag...

Pesemne, numeroșii sfetnici și curteni ce vă înconjoară v-or fi mințit în privința dragostei poporului pentru părintele acestui popor, adică pentru țar. Să nu credeți în una ca asta nici atunci când, intrând în Moscova ori în vreun alt oraș, o să vedeți mulțimea alergând în urma alaiului împărătesc și strigând urale. Nu dea Domnul să luați aceste urale drept expresia unui mare devotament pentru coroana împărătească. Mulțimea ce vine în urma caretei Maiestății Voastre nu e decât o adunătură de haimanale și gură-cască, secături ce sunt gata